

”Gammel-Pjeskern” Erik Andersson

– soldaten som sköt av sig två fingrar...

*Samuel Andersson, 1822–1906, var **sonson till ”Gammel- Pjeskern”, Erik Andersson. Th: Anna Stina Ersdotter, 1818–1915. Far: Erik Eriksson i Fjällbonäs, senare till Lauker.***

Erik Andersson föddes år 1732 i Gråträsk i Piteå landsförsamling, i ett Norrland som ännu låg långt från rikets centrum men nära naturens villkor. Han växte upp i en miljö där jakt, fiske och uthållighet var nödvändiga färdigheter, och liksom många unga män i bygden kom han så småningom att bli indelt soldat.

När Pommerska kriget bröt ut 1757 förändrades allt. Kriget, som var Sveriges del i det stora europeiska sjuårskriget, innebar att soldater från hela landet skulle skeppas söderut till Pommern för att strida mot Preussen. För många norrländska soldater var detta en resa man aldrig återvände från – inte bara på grund av strider, utan av sjukdomar, umbäranden och klimat.

När Erik Andersson fick besked om uppbåd tog han ett beslut som skulle göra honom känd långt efter sin död. För att undgå krigstjänsten sköt han medvetet bort två fingrar på sin vänstra hand, och gjorde sig därmed oduglig som soldat. Handlingen var drastisk, men effektiv. Han fick avsked från soldattjänsten och slapp skickas till Pommern.

År 1759 lämnade Erik Piteåområdet och flyttade norrut och västerut, in i Arvidsjaurs lappmark, där staten uppmuntrade nybyggare att slå sig ner. Han blev en av de allra första nybyggarna på södra sidan om Pjeskersjön (Sörsidan), en plats som då bestod av skog, vatten och samisk närvaro snarare än bystruktur.

Lage Sellbom har rötter i byn och han berättar att i ett syneprotokoll från 1760 står det: *"Åkerjorden på södra sidan av Pjeskersjön består af sandig mojord till ungefär en half alns djup med gröfre sand under. Bewäxt med tall och björkskog samt hålles före bliwa någorlunda frostfri."*

Pjesker. Längst bort på höger sida i bilden skymtar Sörsida. Foto Kent Norberg.

I dag ligger den lilla byn i Arvidsjaurs kommun, Norrbottens län. Det var vid de öppna odlingsmarkerna runt vattnet som Eriks gård med största sannolikhet var belägen – precis där man än i dag hittar den äldre bykärnan.

Erik fick frihetsbrev på sitt nybygge 1762, samma år som han gifte sig med Karin (Katarina) Nilsdotter. Tillsammans byggde de upp ett hushåll i Pjesker och fick flera barn. Gården blev en av grundpelarna i byns tidiga historia.

Trots – eller kanske på grund av – sin starka personlighet kom Erik att få förtroendeuppdrag. År 1768 valdes han till nämndeman, och omkring 1770 blev han länsman i Arvidsjaurs socken. Som länsman hade han ansvar för ordning, indrivning av skatter och verkställande av domar i ett mycket stort och glest befolkat område. Han tjänstgjorde även som postbärare och ansvarade för skjutsar, bland annat i samband med Nasafjälls bruk.

Men Erik Andersson var ingen okontroversiell auktoritet. Samma källor som beskriver hans uppdrag berättar också om hans lagöverträdelser. Han dömdes till spöslitning för renstöld, ett allvarligt brott som drabbade samer vars försörjning var direkt knuten till renhjordarna. I ett senare tingsmål från 1786 anklagades han för att ha rivit en samisk kåta, slagit sönder en båt och misshandlat en same – en händelse som tydligt speglar de konflikter som ofta uppstod mellan nybyggare och samer i lappmarken under 1700-talet.

Att samme man kunde vara både dömd brottsling och länsman säger mycket om tiden: om bristen på folk, om maktens lokala karaktär och om hur personliga konflikter, styrka och rykte vägde tungt i glesbygden.

Erik Andersson levde resten av sitt liv i Pjesker. Han dog år 1809, i den by han varit med och grundat. Spåren efter honom finns inte kvar i form av byggnader med hans namn, men i bystrukturen, i arkiven, i domstolsprotokollen och i berättelserna lever han vidare – som soldaten som hellre sköt bort sina egna fingrar än marscherade till Pommern, och som nybyggaren som både byggde upp och slet sönder det samhälle han levde i.

Fakta: Pommerska kriget var ett krig 1757–1762 mellan Sverige och Preussen under sjuårskriget. Sveriges kung var Adolf Fredrik. Han regerade Sverige från 1751 till 1771. Kriget utkämpades under frihetstiden, då kungamakten var starkt begränsad och den verkliga politiska makten låg hos riksdagen och partierna (hattarna och mössorna). Det var hattarna som beslutade att Sverige skulle gå ut i krig.

Adolf Fredrik - kungen som åt ihjäl sig på semlor.

Kortfattat:

- Sverige ville återta områden i svenska Pommern som Preussen tidigare tagit.
- Kriget utkämpades främst i Pommern (dagens norra Tyskland).
- Det bestod mest av mindre slag och belägringar, utan avgörande segrar.
- Sverige hade begränsade resurser och lyckades inte nå sina mål.
- Kriget slutade utan territoriella förändringar.

Resultat: Inget land vann – gränserna förblev desamma, och Sverige försvagades ytterligare som stormakt.

// Sammanställt av Kent Norberg